

Pracovní list

ŠÁTKOVÁ AFÉRA. Anatomie jedné eskalace

Tzv. šátková aféra z roku 2013 byla jedním z mála veřejných konfrontací na téma viditelnosti islámu v Česku, jeho postavení ve společnosti. V Čechách šlo o ojedinělou záležitost, do českých škol chodí více dívek se šátky a došlo jen k málo kontroverzím. Zato v západoevropských zemích je to téma, které bylo mezi lety 2003 a 2015 velmi přítomné.

Začátkem byl zákaz nošení šátků ve francouzských státních školách v roce 2003. Několik soudních procesů proběhlo v Německu, v Rakousku se také řešil zákaz šátku v parlamentu a v Belgii zase šátek u političek. V každé zemi šlo ale o spor na jiné téma: někde šlo o pravidla týkající se žáků nebo naopak vyučujících; někde proti šátku brojili radikálně pravicové strany, jinde zase sekulární levice a a střed poukazovala za sekularismus jako základní republikánský princip; jinde zase se liberálové i konzervativní muslimové dívali s nedůvěrou na liberální političku, nosící šátek. Dnes je téma šátku ve většině zemí buď vyřešené, nebo alespoň okrajové.

Český případ odrážel několik procesů: zprávy o těchto kontroverzích v Evropě (jakkoli zjednodušené), a růst islamofobie po roce 2015 ("Islám v ČR nechceme" a protimigrační obrat Okamurovy druhé strany v roce 2016).

Co se stalo

- 2013 Dvě dívky, jedna afghánské a jedna somálské původu, opouštějí Střední zdravotnickou školu v Ruské ulici v Praze, poté, co je ředitelka v září vyzvala, aby si při teoretické výuce sundaly hidžáb. Během praktické výuky se pokrývka hlavy nosí, během teoretické ne, a dívky na pokyn ředitelky nepřistoupily.
- 2014 Jedna z nich podává stížnost. **Ombudsmanka reaguje a hovoří o nepřímé diskriminaci**
- 2016 J. **Ahmednuur** školu **žaluje v občanském sporu**, domáhala se omluvy a 60 tisíc korun.
- 2017 Škola u obvodního a potom městského soudu v Praze vyhrává s tím, že ředitelka neporušila pravidla: Pražský městský soud v září loňského roku pravomocně potvrdil, že neexistuje zákonná povinnost tolerovat náboženské symboly. Dívky navíc nebyly formálně zapsány a nebyly ano formálně vyloučeny.
- 2017 ČT vysílá **Máte slovo** s Michaelou Jílkovou na téma „Je hidžáb ve školách výrazem demokracie, nebo islamizace?“.
- 2017 Škola reaguje na rozsudek městského soudu a zavádí plošný zákaz nošení pokrývek hlavy.
- 2018 **Ředitelka** podává na ombudsmanku žalobu pro ochranu osobnosti prostřednictvím svého advokáta. Dožaduje se omluvy a finanční satisfakce ve výši dvou milionů korun. Policie žalobu odkládá.
- 2019 **Nejvyšší soud** rozhodl že zákaz šátku při teoretické výuce nemá legitimní cíl a Česko nesmí diskriminovat některý z náboženských směrů. Spor proto vrátil k dalšímu projednání.
- 2020 Dívka si přeje žalobu pro celkové vyčerpání stáhnout. Ředitelka nesouhlasí a stažení ruší.
- 2021 Soud povoluje stažení žaloby žalovatelkou.

Otázky:

Ukázalo se, že islám Čechům vadí? Nebo naopak, že téma šátku bylo vítanou příležitostí se zviditelnit? Byla ředitelka školy islamofobka, nebo se „radikalizovala“ během procesu eskalace? Jakou roli hrála v eskalaci média a islamofobní aktivisté? Kdo byl největší obětí události a kdo nese největší zodpovědnost? Jak chápali „šátek“ různí aktéři konfliktu? O co šlo různým aktérům kauzy? Šlo nakonec o islám?

Cvičení

1. **Vyberte si stranu „konfliktu“ a určete její roli a její představu o hlavním problému kauzy**
2. **Najděte řešení sporu**

KDO MÁ JAKÝ PROBLÉM?

Aktéři aféry: ředitelka; studentky; ombudsmanka; soudy; politici; anti-islamisté; lidskoprávní aktivisté

1) Ředitelka:

Necítí vinu. Rozhodnutí se opíralo o platný školní řád. Dívky se navíc nikdy formálně nezapsaly a nebyly zbaveny možnosti vzdělání pro náboženský symbol. Odmítá nařčení z diskriminace a vyhrožuje soudem ombudsmance.

[Vysvětluje svůj odmítavý postoj a vysvětluje svůj přístup k šátku a k autoritě školy v Mladé Frontě Dnes:](#)

*„Nošení pokrývky hlavy v Prostorách školy je **nepolečenské**, a tak k této záležitosti v souladu s vnitřními předpisy přistupujeme. Nikomu nebráníme v jeho víře. Ve všech případech, ať žadatel o studium na zdejší škole pochází z České republiky, ze zemí EU nebo ze třetích zemí, je nutné, aby respektoval právní **předpisy, zvyklosti** dané zemí, **etické normy** i jiná náboženství ... Asi bychom neobhájili, aby tady děti **seděly v kapucích**, kulichách a učitelé chodili v kloboucích. Společenské chování je dáno takto, takže pokud tady někdo chce dobrovolně studovat, tak si myslím, že by se měl přizpůsobit“*

Dále se obhajuje [v rozhovoru pro Lidovky](#) sekulární povahou českého školství. *„Pokud někdo v něco věří, **nemusí to demonstrovat navenek**. Ať si to demonstruje třeba mimo školu“.*

Na druhou stranu pro [Parlamentní listy](#) odmítá, že by měla zakazovat šátek a brání se tím, že studentka neměla platné doklady. *„Navíc, ženu ze Somálska nikdo nikdy neviděl. Pokud jí náhodou někdo viděl, tak nemohl vědět, koho vlastně vidí a o koho jde. Neměla totiž platné dokumenty. Takže úřady vlastně zastupovaly někoho, a neví se koho. „Poškozená“ je jako paní Columbová.*

Cítí se sama obětí a za kauzou vidí konspiraci: ***Jediný, kdo to odnesl po všech stránkách, jsem já. Jsem stále přesvědčena, že celá kauza měla být precedens, protože tato věc není v České republice dostatečně legislativně vyřešena a já jsem měla být tou obětí. Normálně by mě zlikvidovali. Byla snaha mě poškodit jak lidsky, tak profesně. A tato bilance je pro mě dosti děsivá. Nezapomeňte, že v roce 2013 se vlna začala rozjíždět. Už v roce 2015 jsem se vyjadřovala v tom smyslu, že od prvopočátku je to akce plánovaná, za určitým cílem.“***

V pořadu u Xavera Veselého, jak referují [Parlamentní listy](#), tento druhý pohled dále rozvádí svůj pohled na studentku a teorii konspirace: *„Ona měla doklad o tom, že měla ukončenou základní školní docházku, ale neuměla číst, psát ani počítat. Mě to překvapilo,“ popisovala v rádiu ředitelka. Kohoutová si obě dívky pozvala do ředitelny. Ony tam přilétly, ta Somálka dupala a říkala, že u nás nebude studovat, vyběhla z ředitelny a po chvíli se vrátila s formulářem, že ukončuje studium. Asi kvůli nošení šátku, ale jak ona neuměla vůbec psát, tak to na tom formuláři vypadalo jako nehonění,“ prozradila Kohoutová.*

„To byl naplánovaný scénář. S právníky, s nevládními organizacemi, pravděpodobně, aby z toho vznikla politická kauza a aby se tady prolomilo to, že se na škole nesmí nosit náboženské symboly,“ pokračovala dáma. „A vás k tomu tedy využili?“ ptal se moderátor Veselý. „Ano,“ odpověděla jasně paní ředitelka.“

Otevírá pro [Parlamentní Listy](#) také další rovinu: *„O takovouto popularitu jsem nestála. Samozřejmě celá kauza měla dopad do mého osobního i rodinného života. Cítila jsem se ohrožena v zaměstnání. Přišlo mi to vše nespravedlivé a necitelné i vůči mým kolegům i žákům školy, protože za celou dobu působení jsem se snažila, aby škola měla tu nejlepší pověst a žáci dosahovali velmi dobrých výsledků a učitelé měli dobré podmínky pro svoji náročnou práci. Ten tlak, který byl na mě vyvíjen veřejnou ochránkyní práv, některými neziskovými organizacemi, státními orgány, tiskem a některými dalšími médii i desítky a desítky probdělých nocí se podepsaly i na mém zdravotním stavu,“ říká pro [ParlamentníListy.cz](#) ředitelka Ivanka Kohoutová.*

Otázky pro skupinu

Jaký cíl sledovala ředitelka? Co bylo její motivací, resp. potřebou?

Vnímáte posun nebo naopak koherenci jejího postoje?

Mají různá média různé přístupy ke kauze? Je v textech něco důležitého či zvláštního?

Dalo se to vyřešit jinak?

2) Studentky

Dívka v centru dění se jmenuje Ayan Jamaal Ahmednuur. Obě se cítí se pod tlakem, opouštějí studium. Ahmednuur hledá zastání a po podpoře ombudsmanky i uznání a (malé) zadostiučinění.

Zkuste najít její postoje v médiích. Dívky v kauze figurují málo, ať už ze své vlastní vůle, nebo z nezájmu médií (co je pravděpodobnější?).

Zde několik linků, vysvětlujících

- Jak se vyvíjela [kauza pro studentku](#)?
- Proč vzala [studentka zpět obžalobu](#)?
- Jak práva studentek uchopil [nejvyšší soud](#)?

Otázky pro skupinu

Lze dohledat jména studentek, jejich původ, jejich názory, dopad celé aféry na jejich život? Proč?

Kdo za ně hovoří?

Jak na ně kauza zapůsobila?

Kdo se jich zastal?

3) Ombudsmanka

V roce 2014 ombudsmanka [vydává zprávu](#), ve které konstatuje, že došlo k nepřímé diskriminaci žalovatelky a že český zákonný řád náboženské symboly neomezuje. V roce 2014 vydává zprávu o stavu lidských práv, ve které zmiňuje [tzv. Šátkovou aféru](#). Ombudsmanka [také kritizuje Českou školní inspekcí](#) za laxní posouzení kauzy.

Postoj ombudsmanky je silně kritizován v médiích, zejména v Mafře a [Parlamentních listech](#): „Anna Šabatová k věci uvedla, že je velmi překvapena tím, že je podezřelá z nějakého trestného činu za skutky, které považuje za zcela souladné se zákonem a s mandátem veřejné ochránkyně práv. „Vnímá to jako do určité míry nepřiměřený nátlak na výkon funkce. Odkazuje na atmosféru, která panuje ve společnosti ve vztahu k příslušníkům muslimského vyznání a konkrétně i ve vztahu ke stěžovatelce Ayan Jamaal Ahmednuur. Bylo třeba vyvinout určitou míru občanské a lidské odvahy, aby zaujala to stanovisko, které zaujala, zejména v prvních týdnech byla zavalena stovkami nepřátelských e-mailů a to trestní oznámení vnímá jako součást tohoto nátlaku,“ popisují policisté ve svém usnesení, jak svůj postup ombudsmanka vysvětlovala.“

„To, že údajně stěžovatelka nebyla schopna v tu chvíli prokázat svoji totožnost, je zcela irelevantní ve vztahu k tomu, jestli došlo, nebo nedošlo k diskriminaci. To, o co tam šlo, je, jestli lze vnitřním řádem zakázat nošení šátku, nebo ne. Prokázání totožnosti je v předmětné věci pouze technikálie a to, zda mohla stěžovatelka Ahmednuur předložit dne 2. 9. 2013 tzv. průkaz azyllanta, nebylo ověřováno. Od stěžovatelky si nechala popsat situaci a nic nenasvědčovalo tomu, že by šlo o průkaz, a ne o šátek,“ stojí v usnesení.“

Ombudsmanka byla na základě žaloby ředitelky předmětem policejního šetření, ale [nakonec nebyla obviněna](#).

Otázky pro skupinu

Jak byste charakterizovali roli, kterou sehrála ombudsmanka?

Měnila se její role v čase?

Je v jejích postojích něco důležitého či zvláštního?

4) Soudy

Odvolací soud nejprve rozhodl [proti žalobě studentky](#).

„Podle názoru odvolacího soudu na užívání šátku jako projevu náboženského přesvědčení navenek bez jakéhokoli omezení na půdě veřejné školy, která musí zůstat neutrálním prostředím, žalobkyně právo nemá. Povinná tolerance náboženských symbolů nemá zákonný podklad, u nás je daná pouze opakem práva na náboženskou svobodu,“ stálo v odůvodnění rozsudku soudce pražského městského soudu Jana Klášterky. Shrnutí soudních řízení je [zde](#).

Nejvyšší soud

[NS se ale postavil na stranu dívky](#). Senát v čele s Robertem Waltrem upozornil, že požadavek na odložení šátku opíraný o školní řád nemohl obstát. „Cílem tohoto opatření bylo dodržování společenských norem v prostorách školy a bylo vyvoláno nevhodným oblékáním především chlapců, kteří nosili ve škole a při výuce kšiltovky a kapuce. Normy společenského chování včetně odívání však žalobkyně užitím muslimského šátku neporušila, neboť zahalení vlasů obecně nevzbuzuje pohoršení, je u žen běžné nejen při pobytu venku, ale i uvnitř budov,“ konstatovali soudci. Skutečnost, že způsob vázání hidžábu je v naší společnosti cizorodým prvkem, neznamená porušení norem společenského chování, mravnosti, respektive morálky. V případě zahalení hidžábem jako projevu víry tedy není zákaz pokrývek hlavy odůvodněn legitimním cílem zachovávat pravidla společenského chování a morálky, tedy cílem, jež toto ustanovení školního řádu sledovalo,“ stojí v rozhodnutí NS.

Poté Nejvyšší soud ČR činí závěr: „Lze uzavřít, že zákaz nošení pokrývek hlavy studentkám muslimského vyznání při teoretické výuce ve škole není odůvodněn legitimním cílem. Ve vztahu k žalobkyni došlo proto k nepřímé diskriminaci v přístupu ke vzdělání ve smyslu § 3 antidiskriminačního zákona.“

Odkazují se na [Listina základních práv EU](#): Svoboda projevovat náboženské vyznání a přesvědčení může podléhat jen omezením, která jsou stanovena zákony a která jsou nezbytná v demokratické společnosti v zájmu veřejné bezpečnosti, ochrany veřejného pořádku, zdraví, nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.

Otázky pro skupinu:

Jakou roli hráli v celé kauze soudní spory?

Jak vnímáte to, že každý soud udělil odlišný rozsudek?

Jak soudní rozhodnutí ovlivnila průběh kauzy?

Je v textech něco důležitého či zvláštního?

5) Prezident a politici

Politická intervence kauzu přenáší téma na pole politického boje.

Ředitelky se zastali různí [aktivisté](#) a politici:

Na stranu ředitelky se staví Miloš Zeman: „[začíná to šátkem a končí burkou](#)“ (tento článek ČT má zajímavý obrat)

Nepřímo i [Ministr školství](#): „Hidžáb nevadí, ale burka ano. Pravidla jsou pravidla“

Ředitelka Kohoutová a dostala v souvislosti s kauzou v roce 2018 státní vyznamenání od prezidenta Miloše Zemana. [Ocenil ji za zásluhy o stát jako „statečnou ženu v boji s netolerantní ideologií“](#). Prezidentův mluvčí ve svém vysvětlení [podpořil verzi ředitelky](#): Prezidentův mluvčí v pondělí dopoledne vysvětlil, co tím Zeman myslel. „Netolerantní ideologii vyznávají ti, kteří se snaží uštvat člověka, zničit ho profesně i lidsky, v zájmu své ‚pravdy‘. Paní ředitelka čelila několik let brutální kampani v režii ombudsmanky, neziskovek a některých médií,“ napsal v sms zprávě Ovčáček k zásluze Kohoutové“.

Otázky:

Proč se do kauzy zapojili politici a prezident?

Co byl jejich zájem? V jakém kontextu se zapojují?

Jaký to mělo vliv na vývoj kauzy?

Je v textech něco důležitého či zvláštního?

6) Anti-islamisté

Kauza je použita k **polarizujícímu** jednání: Kauzy se ujali anti-islamisté, dívky zase LP ochránci. Soudní předsíň je místem symbolického sporu o islám, potažmo o práva muslimů. Soudních jednání se opakovaně účastnili tzv. odpůrci muslimů, kteří podporovali školu a její ředitelku Ivanku Kohoutovou. S obrazy s přeškrtnutou mešitou či s plakáty s nápisy „škola není mešita“ a „Islám je smrtelné zlo“ a „dnes šátek, zítra obřízka“ stáli před jednacím sálem. Přítomen byl Martin Konvička, vůdce Islám v ČR nechceme, jakož i politici: Jana Černochová, Václav Klaus mladší, Patrik Nacher za hnutí ANO, zástupce veřejné ochránčyně práv Stanislav Křeček, Marek Černoch z Úsvitu a Jana Volfová z Bloku proti islámu. *Proces a s ním spojená pozornost médií v minulosti přilákaly i politiky, kteří vyjadřovali podporu ředitelce školy. V úterý se před soudní síní objevili znovu politici ODS Jana Černochová a Václav Klaus mladší, přišel také Miroslav Sládek. Jednání se naopak jako obvykle neúčastnila Somálka... Do jednací síně přišel také školní expert ODS Václav Klaus mladší, který případ dlouhodobě sleduje. Rádiu Impuls řekl, že hidžáb je pro žalobkyni jen zámkou. „Tady podle mě nejde o náboženské svobody. Jde o to, že když dáte pětku nebo necháte propadnout nějaké dítě, které je shodou okolností z nějaké minority, tak na vás naskáčí aktivisté a státní orgány“ viz [článek v iDnes](#).*

[Parlamentní listy dokumentují](#) provokace během soudního líčení

Vše vyvrcholilo tím, když jeden z provokatérů a zcela se nekontrolujících jedinců si nasadil motorkářskou přilbu, kterou si ale byl na výzvu soudkyně a justiční stráže nucen sundat. Po chvíli se však zvedl a jako smyslů zbavený začal vykřikovat, jak to, že právní zástupkyně žalobkyně má také pokrývku hlavy, přestože ta evidentně patřila ke kostýmu. Trpělivost přetekla a výtržník musel za doprovodu justiční stráže soudní síň opustit. Při jeho odchodu někteří lidé povstali a začali zpívat státní hymnu.

Otázky pro skupinu

Co je cílem anti-islamistů?

Jak vnímají šátek, islám a celou “kauzu”?

Jaké používají prostředky pro dosažení svého cíle?

Je v textech něco důležitého či nápadného?

7) Lidskoprávní aktivisté

Podporují studentky [a staví se za právo nosit hidžáb ve škole](#).

„Kvůli velkému zájmu se jednání přesunulo do největšího sálu v justičním areálu. Rušno bylo před začátkem soudu i na chodbě. Na líčení se totiž přišlo podívat i několik žen se zahalenými vlasy. „Já vás teď vyzývám, abyste si ten šátek sundala,“ provolávala starší žena na Moniku Horákovou ze Strany Zelených, která přišla k soudu zahalená. „Právě kvůli lidem jako jste vy, si ho nechám na hlavě,“ odvětila Horáková.“

Otázky pro skupinu

Proč nosí M. Horáková šátek? Co tím chce dát najevo?

Jako roli hrají aktivisté ve sporu?

Jaký to má dopad na kauzu a na celou diskuzi o islámu v ČR?